

УДК 159.9.072.42:159.97

Олег Матвійович КОКУН,

доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
заступник директора з науково-інноваційної роботи
Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
головний науковий співробітник Науково-дослідного центру
гуманітарних проблем Збройних Сил України (м. Київ);
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1793-8540>;

Ірина Олександрівна ПІШКО,

старший науковий співробітник
Науково-дослідного центру гуманітарних проблем
Збройних Сил України (м. Київ);
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9246-2277>

ЗМІНИ У ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОМУ СТАНІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УПРОДОВЖ ТРИВАЛОГО ЧАСУ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У РАЙОНІ АТО

Викладено результати досліджень, що характеризують особливості динаміки психофізіологічного стану військовослужбовців впродовж шести місяців виконання завдань в районі АТО.

Ключові слова: *військовослужбовці, військово-професійна діяльність, психофізіологічний стан, антитерористична операція.*

Важливою передумовою ефективного науково-психологічного забезпечення військово-професійної діяльності військовослужбовців, які виконують завдання в районі АТО, є вивчення особливостей та чинників динаміки їх психофізіологічного стану залежно від терміну виконання таких завдань.

Нижче ми тезово викладемо основні результати наших емпіричних досліджень, що характеризують особливості динаміки психофізіологічного стану військовослужбовців впродовж шести місяців виконання завдань в районі АТО.

Дослідження проводилися у 2017–2018 рр. за участю 192 військовослужбовців двох вибірок: 1) 84 військовослужбовці без досвіду виконання завдань в районі АТО *перед першою відправкою* в район АТО (1-ша експериментальна); 2) 108 військовослужбовців з досвідом виконання таких завдань, тобто ті, що вже брали участь в АТО (2-га експериментальна). У дослідженнях використовувалися: Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність-200»; Гиссенський опитувальник психосоматичних скарг; Опитувальник вираженості

психопатологічної симптоматики; Первинний скринінг ПТСР на 4 та 7 питань; Коротка шкала тривоги, депресії та ПТСР; Методика шкалою самооцінки психофізіологічного стану О. М. Кокуна; Адаптований варіантом методики Г. Айзенка; Методика діагностики рівня емоційного вигорання В. В. Бойка.

В результаті проведення чотирьох серій досліджень встановлено, що військовослужбовці 1-ї експериментальної вибірки (без досвіду виконання завдань в районі АТО) за 6 місяців досліджень відбулося достовірне підвищення таких 3 позитивних показників, як рівень стійкості до бойового стресу, поведінкова регуляція та комунікативний потенціал, а також зниження 1 негативного показника – суїцидального ризику. Ще 3 показники – моральна нормативність, військово-професійна спрямованість та девіантні форми поведінки, достовірних змін не зазнали. У військовослужбовців 2-ї експериментальної вибірки (з досвідом виконання завдань в районі АТО) достовірне підвищення відбулося за тими самими 3 позитивними показниками. Моральна нормативність та військово-професійна спрямованість, так само, істотних змін не зазнали. Негативний показник суїцидальний ризик теж достовірно знизився. А інший негативний показник – девіантні форми поведінки у перших серіях досліджень мав тенденцію до суттєвого зниження, але в останній серії вже достовірно зріс.

У військовослужбовців 1-ї експериментальної вибірки спостерігається тенденція до зменшення кількості психосоматичних скарг за всіма 5 узагальнюючими показниками – виснаження, шлункові скарги, болі в різних частинах тіла, серцеві скарги, тиск (загальна інтенсивність скарг). Військовослужбовці 2-ї експериментальної вибірки демонструють дещо іншу динаміку – спочатку різке зменшення від I до II–III серій досліджень, а далі повне чи практично відновлення к IV серії, всіх цих показників.

Військовослужбовці обох експериментальних вибірок, у порівнянні з I серією досліджень, показують достовірне зменшення вираженості 2 з 3 узагальнюючих показників психопатологічної симптоматики – загальний індекс важкості симптомів (GSI) та загальна кількість стверджувальних відповідей (PST).

Зміни результатів обох експериментальних вибірок за першою з методик, що діагностують вираженість ПТСР (Первинний скринінг ПТСР на 7 питань), у порівнянні з I серією досліджень, є не достовірними. У часині випадків спостерігається деяке підвищення показника ПТСР, у частині – певне зниження. За другою та третьою методиками діагностування ПТСР (Первинний скринінг ПТСР на 4 питання та Коротка шкала тривоги, депресії та ПТСР), у обох

експериментальних вибірках можна спостерігати досить виражену тенденцію до зниження вираженості діагностичних показників ПТСР у порівнянні з I серією досліджень.

У військовослужбовців обох експериментальних вибірок такі негативні показники психологічного стану як тривожність, фрустрація, агресивність та ригідність, у порівнянні з I серією досліджень, істотно знижуються.

У військовослужбовців обох експериментальних вибірок спочатку спостерігається різке зменшення від I до II серій досліджень рівня прояву таких негативних показників психологічного стану як напруга, резистенція, виснаження та загальний рівень емоційного вигорання. Далі у військовослужбовців 1-ї експериментальної вибірки відбувається часткове відновлення рівня прояву вказаних негативних показників психологічного стану, яке, однак, перевищує початковий рівень лише за показником виснаження А у військовослужбовців 2-ї експериментальної вибірки в IV серії досліджень це перевищення відбулося вже за всіма чотирма негативними показниками психологічного стану, хоча й істотно не досягнуло рівня статистичної достовірності.

Результати динаміки показників шкалової самооцінки психофізіологічного стану досить серйозно відрізняються від загальної тенденції, що отримана за іншими методиками. У військовослужбовців обох експериментальних вибірок впродовж 1-го місяця перебування в АТО відбулося підвищення всіх діагностичних параметрів стану (самопочуття, активність настрій, працездатність, зацікавленість в участі в АТО, бажання виконувати діяльність в АТО та впевненість у своїх силах). Але якщо у військовослужбовців 1-ї експериментальної вибірки це підвищення виявилось порівняно невеликим, то у військовослужбовців 2-ї експериментальної вибірки відбулося дуже виражене підвищення всіх показників. Але, у подальших серіях досліджень у військовослужбовців обох експериментальних вибірок зафіксоване істотне зниження всіх діагностичних параметрів стану до початкового рівня, або, у значній кількості випадків, навіть до істотно нижчого, ніж початковий. Особливого занепокоєння в цьому контексті викликає різке зниження через 3 та 6 місяців перебування в АТО (особливо виражене у військовослужбовців 2-ї експериментальної вибірки) таких двох ключових показників, що визначають їх військово-професійну ефективність, як зацікавленість в участі в АТО та бажання виконувати діяльність в АТО.

Таким чином, можна засвідчити, в цілому, *стабільну або позитивну* динаміку психофізіологічного стану досліджуваних військовослужбовців впродовж шести місяців перебування в районі проведення

АТО за переважною більшістю показників використаних психодіагностичних методик. Однак, ми вважаємо, що отримані результати зазнали певного викривлення внаслідок:

1) того, що з об'єктивних причин не вдалося забезпечити участь всіх військовослужбовців експериментальних вибірок в усіх серіях досліджень;

2) можливого свідомого не надання частиною військовослужбовців об'єктивних відповідей на питання психодіагностичних опитувальників з метою забезпечення соціально-службової бажаності цих відповідей; на користь цього служить принципова відмінність отриманої динаміки отриманих результатів за методикою шкалованої самооцінки, що має проєктивний характер, від інших методик, що структурно побудовані як опитувальники, і інтерпретацію результатів своїх відповідей на ті чи інші питання яких не складно передбачити.

Одержано 08.03.2019

Изложены результаты исследований, характеризующие особенности динамики психофизиологического состояния военнослужащих на протяжении шести месяцев выполнения задач в районе АТО.

Ключевые слова: военнослужащие, военно-профессиональная деятельность, психофизиологическое состояние, антитеррористическая операция.

УДК 159.947.5

Анна Валеріївна КОЛЧИГІНА,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології
Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків);
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5354-9791>;

Ольга Олександрівна ЗАЙЦЕВА,

аспірант кафедри практичної психології
Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків);
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8529-7269>

СПЕЦИФІКА ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОТИВАЦІЙНО-РЕГУЛЯТИВНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ

У результаті дослідження виявлено різницю між мотиваційно-регулятивною сферою студентів-психологів та студентів інженерно-педагогічних спеціальностей. Підтверджено наявність взаємозв'язку мотиваційної та регулятивної сфер в досліджуваних групах студентів.